

Interpolációs operátorok Szoboljev-terekben

Izsák Ferenc

2007. szeptember 17.

Vázlat

- Bevezetés: motiváció, véges elem módszerek.
- Pldk, eredmények az irodalomban.
- ◇ Az interpolációs operátor konstrukciója.
- ◇ Az optimális közelítés igazolása.

Motiváció: végeselem-közelítés

- Az alábbi PDE-t

$$\mathcal{L}u = f, \quad \mathcal{D}(\mathcal{L}) \subset H = [L_2(\Omega)]^k, \quad f \in H$$

variációs (gyenge) alakba írva

$$(\mathcal{L}u, v) = B(u, v) = (f, v), \quad \text{ahol } \mathcal{D}(B) = V \times V \subset H \times H \quad (1)$$

olyan $u \in V$ függvényt keresünk (gyenge megoldás), amelyre minden $v \in V$ esetén (1) teljesül.

- Végeselem - közelítés: Olyan $u_h \in V_h \subset V$ függvényt keresünk, amelyre

$$B(u_h, v_h) = (f, v_h) \quad \forall v \in V_h.$$

Motivci: végeelem-közelítés (folytats)

- A szmols sorn (f, v_h) helyett (f_h, v_h) , ahol $f_h \in V_h$. Hogy vlasszuk f_h -t?
- Idfgg feladatok FE megoldsa:

$$\begin{cases} \partial_t u(t, x) = Au(t, x) & (t, x) \in (0, T) \times \Omega \\ u(0, x) = u_0(x) & x \in \Omega \\ u(t, x) = 0 & (t, x) \in (0, T) \times \partial\Omega \end{cases}$$

Idbeli diszkretizci utn: $u(t_n, \cdot) \in V_h$.

- Mi legyen a kezdeti felttelnek megfelel elem V_h -ban?
- Italnosan: adott egy $V_h \subset V$ vges dimenzis altr. Definiljunk egy “knnyen kiszmmthat” $\Pi : V \rightarrow V_h$ interpolcis opertort.

Pldk vgeselem-interpolcira I.

- Lagrange-bzisfggvnyek egy dimenziban.

- ▷ $\Omega = (0, 1)$

- ▷ $V = H_0^1(\Omega)$

- ▷

$$V_h = \{f \in C_0[0, 1] : f|_{[\frac{k}{n}, \frac{k+1}{n}]} \text{ lineris } k = 0, 1, \dots, n-1\}.$$

- ▷ Egy bzis: $\{f_k\}_{k=1}^{n-1}$ "kalapfggvnyek".

- ▷ Egy **dulis bzis**: $\{\Delta_k\}$ Dirac-disztribcik, amelyekre

- $\Delta_k(g) = g(\frac{k}{n})$

- $\Delta_i(f_j) = \delta_{ij}$.

- Interpolci:

$$\Pi(\phi) = \sum_{j=0}^n \Delta_j(\phi) f_j = \sum_{k=0}^n \phi\left(\frac{k}{n}\right) f_k.$$

- Ez valóban projekció, mert $f = \sum_{k=0}^n a_k f_k$ esetén

$$\Pi(\phi) = \sum_{j=0}^n \Delta_j \left(\sum_{k=0}^n a_k f_k \right) f_j = \sum_{j=0}^n a_j \Delta_j(f_j) f_j = \sum_{j=0}^n a_j f_j.$$

Pldk vgeselem-interpolcira I.

- Magasabbrend Lagrange-bzisfggvnyek egy dimenziban.

- ▷ $\Omega = (0, 1)$

- ▷ $V = H_0^1(\Omega)$

- ▷

$$V_h = \{f \in C_0^1[0, 1] : f|_{[\frac{k}{n}, \frac{k+1}{n}]} \text{ lineris } k = 0, 1, \dots, n-1\}.$$

- ▷ Egy bzis: $\{f_{(j,k)}\}$, $j = 0, 1$ fggvnyek (ksbb definiljuk ezeket).

- ▷ Egy **dulis bzis**: $\{\Delta_{(j,k)}\}$, $j = 0, 1$ Dirac-disztribcik, amelyekre

- $\Delta_{(j,k)}(g) = g^{(j)}(\frac{k}{n})$

- $\Delta_{(j,k)}(f_{(i,l)}) = \delta_{(j,k),(i,l)}$.

- Interpolci:

$$\Pi(\phi) = \sum_{j,k} \Delta_{(j,k)}(\phi) f_{(j,k)} = \sum_{(j,k)} \phi^{(j)}(\frac{k}{n}) f_{(j,k)}.$$

- Ez is projekció lesz, fent csak azt használtuk, hogy a bázis az eredetieké duálisa.

Pldk végelem-interpolcira III.

- $V_h = H_0^h(\text{curl}, \Omega)$ az *első rendű* Nédélec-féle végelem-tér:
  - ▷ a $\mathcal{T}_h$ -val jelölt *nem-degenerált* tetraéder-felosztáson definiált,
  - ▷ az egységssimplexén az alábbi bázisfüggvényekkel (ξ, ζ, η jelöli a koordinátákat):

$$(1 - \eta - \zeta, \xi, \xi)^T, (\eta, 1 - \xi - \zeta, \eta)^T, (\zeta, \zeta, 1 - \xi - \eta)^T \\ \sqrt{2}(-\eta, \xi, 0)^T, \sqrt{2}(\zeta, 0, -\xi)^T, \sqrt{2}(0, -\zeta, \eta)^T.$$

- ▷ Tetszőleges tetraéderen: affin transzformációval definiáljuk.
- ▷ $V_h = H_0^h$: Az egyes tetraédereken a fenti, a közs lapokon az érintő irányú komponens folytonos, $\partial\Omega$ -n az érintő irányú komponens nulla.

Folytats - Dulis bzis megadsa

- Jellje $\{e_j\}_{j \in \mathcal{J}}$ az lek halmazt, s ezek rintvektorait $\{\mathbf{e}_j\}_{j \in \mathcal{J}}$. Ekkor igazolhat, hogy egy dulis bzis:

$$\{E_j\}_{j \in \mathcal{J}}, \text{ ahol } \langle E_j, \phi \rangle = \int_{e_j} \mathbf{e}_j \cdot \phi$$

Milyen legyen az interpolációs operátor?

- Legyen projekció a V_h altrre (azaz $\Pi|_{V_h} = I$).
- rízze meg a peremfeltteleket.
  - ▷ Plda: Ha $V = H^1(\Omega)$ s $f \in H_0^1(\Omega)$, akkor legyen $\Pi(f) \in H_0^1(\Omega)$.
- Legyen alkalmazható akrmilyen $f \in W_p^s(\Omega)$ függvényre, ahol $s \geq 0, p \geq 1$. Az eljárás ne is függjön az s s p értékektől.
- Legyen alkalmazható akkor is, ha az egyes résztereken különböző rendű bázisfüggvények adottak.
- Legyen a diszkrét de Rham diagram kommutatív.
- Legyen az interpoláció kvázi optimális.

Nhny korbbi eredmny

- ◇ [1] Scott s Zhang 1990. [2] Bernardi s Girault 1998. [3] Demkowicz 2005 s 2007. [4] Schberl 2005 s 2008.

	[?]	[?]	[?]	[?]
projekci	+	-	+	-
de Rham diagram kommutatv	-	-	+	+
peremfelttelek megrzse	+	-	+	-
alkalmazhat minden (s, p) -re	-	+	-	+
klnbz rend bzisfggvnyek	-	-	+	-

Az interpolcis eljrs

- Cl: $V_h = \text{span} \{\phi_j\}_{j \in \mathcal{J}}$ eseten a $\Pi\phi = \sum_{j \in \mathcal{J}} a_j \phi_j$ kpletben szerepl a_i meghatrozsa.
- Alapgondolat [1]: interpoljunk rsztartomnyonknt, talljunk minden ϕ_j bzisfggvnyhez egy megfelel M_j (altrtopolgiban nylt) interpolcis tartomnyt.
- Az a_j egytthatt az $\phi|_{M_j}$ alapjn hatrozzuk meg.

Feltételek M_j s a “dulis bzis” $\{\psi_j\}_{j \in \mathcal{J}}$ kivlasztshoz

- $\overline{M_j}$ (egy sszefgg sokasg) a vgeelem-feloszts rsztartomnyaibl ll.
- Minden $\Phi = \sum_{j \in \mathcal{J}} a_j \phi_j$ esetr az a_j egytthatt egyrtelmen meghatrozza az $\phi|_{M_j}$ nyom, amely rtelmes.
- $\text{supp } \psi_j \subset M_j$ minden $j \in \mathcal{J}$ esetr.
- $\langle \phi_i|_{M_j}, \psi_j \rangle = \delta_{ij}$ minden $i, j \in \mathcal{J}$ esetr.

A bizonyítás egy része

- Az interpoláció:

$$a_j = \langle \Phi|_{M_j}, \psi_j \rangle.$$

- Megjegyzések:

1. Feltesszük, hogy az előzőekben minden nyom és a bilineáris formák is értelmesek.
2. Az így kapott interpoláció a ψ_j választása miatt projekció lesz.
3. Ha az M_j halmazokat így választjuk, hogy $\cup_{j \in \mathcal{J}} M_j \supset \partial\Omega$, akkor a Π interpoláció a $\partial\Omega$ halmazon a homogén peremfeltétet megőrzi.

Plda egy dimenziban

- $\Omega = (0, 1)$, a $\{(0, \frac{1}{4}), (\frac{1}{4}, \frac{1}{2}), (\frac{1}{2}, \frac{3}{4}), (\frac{3}{4}, 1)\}$ felosztással.
- $\{\phi_0, \phi_1, \phi_2, \phi_3, \phi_4\}$ az els pldban trgyalt “kalapfggvnyek”, de most 0-ban s 1-ben is.
- $\{M_0, M_1, M_2, M_3, M_4\} = \{\{0\}, (0, \frac{1}{4}), (\frac{1}{4}, \frac{1}{2}), (\frac{1}{2}, \frac{3}{4}), \{1\}\}$
- $\{\psi_0, \psi_1, \psi_2, \psi_3, \psi_4\} = \{\delta_0, 96x - 8, 96(x - \frac{1}{4}) - 8, 96(x - \frac{1}{2}) - 8, (\frac{1}{2}, \frac{3}{4}), \delta_1\}$
- Alkalmazs: $\phi = \chi_{(\frac{1}{4}, \frac{1}{2})}$. Itt $\int_{M_2} \phi \psi_2 = 1$, egybknt $j \neq 2$ -re $\int_{M_j} \phi \psi_j = 0$.
Azaz $\Pi(\chi) = \phi_2$.

A kvzi-optimális konvergenciáról

- A stabilitás (korlátosság) igazolása.

Tétel 1 Legyenek $s \geq 0$ és $p \geq 1$ adottak, s tegye fel az interpolációs megadshoz szükséges feltételek teljesülnek. Ekkor létezik olyan, a felosztás finomságát megad h -től független C konstans, amellyel minden $u \in W_p^s(\Omega)$ esetén

$$\|\Pi u\|_{s,p} \leq C \|u\|_{s,p}.$$

- Következmény: Kvzi-optimális igazolása.

Tétel 2 Legyenek $s \geq 0$ és $p \geq 1$ adottak, s tegye fel az interpolációs megadshoz szükséges feltételek teljesülnek. Ekkor létezik olyan, a felosztás finomságát megad h -től független C konstans, amellyel minden $u \in W_p^s(\Omega)$ esetén

$$\|u - \Pi u\|_{s,p} \leq C \inf_{v_h \in V_h} \|u - v_h\|_{s,p}.$$

A kvzi-optimális konvergenciáról - folytatás

- *Bizonyítás:* A háromszög-egyenlenség, a projekciós tulajdonság és a stabilitás alapján kapjuk, hogy minden $v \in V_h$ esetén

$$\begin{aligned}\|u - \Pi_{SZ}u\|_{s,p} &\leq \|u - v\|_{s,p} + \|v - \Pi_{SZ}u\|_{s,p} \\ &= \|u - v\|_{s,p} + \|\Pi_{SZ}v - \Pi_{SZ}u\|_{s,p} \\ &\leq \|u - v\|_{s,p} + \|\Pi_{SZ}v - \Pi_{SZ}u\|_{s,p} \\ &\leq (1 + C)\|u - v\|_{s,p},\end{aligned}$$

ami igazolja az állítást. $\square$

A kvazi-optimális konvergenciáról - folytatás

- Minden "fajta" M tartomnyon gy definiáljuk a rajt értelmezett bázis s dualis bázis, hogy az $\hat{M}$ referenciatartomnyon értelmezett bázisfüggvényeket transzformáljuk: Ha

$$D_M : \hat{M} \rightarrow M,$$

akkor

$$\phi(x) = |\det D_M| \hat{\phi}(D_M^{-1}x) \text{ s } \psi(x) = |\det D_M| \hat{\psi}(D_M^{-1}x).$$

Ld. a fenti példát.

- Segédlemlék az 1. Tétel igazolásához.

Lemma 1 Tegyük fel, hogy $\{\phi_i\}_{i=1}^N \subset W_p^s(\Omega)$, ahol $s \in \mathbb{Z}$ s $s \geq 1$. Ekkor létezik olyan C konstans, amely független M től s p -től, s teljesül, hogy minden $\phi \in \text{span} \{\phi_i\}_{i=1}^N$ s $\psi \in \text{span} \{\psi_i\}_{i=1}^N$ esetén

$$\|\phi\|_{s,p,M} \leq Ch_M^{\frac{d}{p}-s} \|\hat{\phi}\|_{s,p,M} \quad (2)$$

valamint

$$\|\psi\|_{-s,q,M} \leq Ch_M^{s-\frac{d}{p}} \|\hat{\psi}\|_{-s,q,M}. \quad (3)$$

Mg egy segdeszkz: negatív index Szoboljev-normk

Definci 1 A $W_q^{-s}(\Omega)$ Banach-tr a $W_p^s(\Omega)$ tr dulis, teht az albbi normval ltjuk el:

$$\|v\|_{-s,q,\Omega} = \sup_{u \in W_p^s(\Omega)} \frac{\langle v, u \rangle}{\|u\|_{s,p,\Omega}}, \quad (4)$$

, ahol $\frac{1}{p} + \frac{1}{q} = 1$.

Igazolhat, hogy a (4)-ben elegend a szuprmumot $u \in W_{0,p}^s(\Omega)$ -beli fggvnyekre venni:

$$\|v\|_{-s,q,\Omega} = \sup_{u \in W_{0,p}^s(\Omega)} \frac{\langle v, u \rangle}{\|u\|_{s,p,\Omega}}. \quad (5)$$

Megjegyzsek:

1. Klasszikus ($v \in L_q(\Omega)$ -beli) fggvnyekre a $\langle v, u \rangle$ dulis pr (4)-ben egyszeren $\int_{\Omega} uv$ -val azonos.

2. Gyakran eleve a (5) formulát használjuk.
3. Nyilván minden $u \in W_p^s(\Omega)$, $v \in W_q^{-s}(\Omega)$ esetén

$$\langle v, u \rangle \leq \|u\|_{s,p,\Omega} \|v\|_{-s,q,\Omega}. \quad (6)$$

A lemma bizonytsa

Proof Tetszleges α multiindexre $|\alpha| = s_1 \leq s$ esetn a vltoz transzformcijval kapjuk, hogy

$$\left(\int_M |\partial^\alpha \phi|^p \right)^{1/p} = \|\partial^\alpha \phi\|_{0,p,M} \leq Ch_k^{\frac{d}{p}-s_1} \|\partial^\alpha \hat{\phi}\|_{0,p,\hat{M}} \leq Ch_k^{\frac{d}{p}-s} \|\partial^\alpha \hat{\phi}\|_{0,p,\hat{M}}, \quad (7)$$

gy a $\|\cdot\|_{s,p,M}$ norma defincijbl kapjuk (7)-t.

(3) igazolshoz jegyezzk meg, hogy $s_1 = s$ esetn

$$\|\partial^\alpha \phi\|_{0,p,M} \geq C_0 h_k^{\frac{d}{p}-s} \|\partial^\alpha \hat{\phi}\|_{0,p,\hat{M}}$$

rvnyes csakgy, mint a $|\cdot|_{s,p,\Omega}$ szeminormra:

$$|\phi|_{s,p,M} \geq Ch_M^{\frac{d}{p}-s} |\hat{\phi}|_{s,p,\hat{M}}. \quad (8)$$

A (5) formulat, a $W_{0,p}^s(M)$ -beli normk ekvivalenciijt s (8)-et használva kapjuk, hogy minden $\psi \in W_q^{-s}(M)$ esetr

$$\begin{aligned}
\|\psi\|_{-s,q,M} &= \sup_{\phi \in W_{0,p}^s(M)} \frac{\langle \psi, \phi \rangle_M}{\|\phi\|_{s,p,M}} \leq C \sup_{\phi \in W_{0,p}^s(M)} \frac{\langle \psi, \phi \rangle_M}{|\phi|_{s,p,M}} \\
&\leq C \sup_{\hat{\phi} \in W_{0,p}^s(\hat{M})} \frac{\langle \hat{\psi} \circ D_M^{-1}, \hat{\phi} \circ D_M^{-1} \rangle_{\hat{M}} |\det D_M^{-1}| |\det D_M|}{h_M^{\frac{d}{p}-s} |\hat{\phi}|_{s,p,\hat{M}}} \\
&\leq C \sup_{\hat{\phi} \in W_{0,p}^s(\hat{M})} \frac{\langle \hat{\psi} \circ D_M^{-1}, \hat{\phi} \circ D_M^{-1} \rangle_{\hat{M}}}{h_M^{\frac{d}{p}-s} \|\hat{\phi}\|_{s,p,\hat{M}}} \\
&= h_M^{s-\frac{d}{p}} \|\hat{\psi}\|_{-s,q,\hat{M}},
\end{aligned} \tag{9}$$

amit lltottunk. $\square$

Az 1. Tétel bizonyítása

Proof Az interpolci definciijt, (6), a 1 lemma erednyt hasznlva

$$\begin{aligned}
\|\Pi_{\text{SZ}}u\|_{s,p,M} &= \left\| \sum_{i \in \mathcal{I}} \phi_i \langle T_{\mathcal{M}_j}(u), \psi_i \rangle_M \right\|_{s,p,M} \leq \max_{i \in \mathcal{I}} \|\phi_i\|_{s,p,M} \sum_{i \in \mathcal{I}} \left| \langle T_{\mathcal{M}_j}(u), \psi_i \rangle_M \right| \\
&\leq C \max_{i \in \mathcal{I}} h_M^{\frac{d}{p}-s} \|\hat{\phi}_i\|_{s,p,M} \sum_{i \in \mathcal{I}} \sum_{i \in \mathcal{I}} \left| \langle T_{\mathcal{M}_j}(u), \psi_i \rangle_M \right| \\
&\leq C h_M^{\frac{d}{p}-s} \max_{i \in \mathcal{I}} \|\hat{\phi}_i\|_{s,p,M} \sum_{i \in \mathcal{I}} \|\psi_i\|_{-s,q,M} \|u\|_{s,p,M} \\
&\leq C h_M^{\frac{d}{p}-s} \max_{i \in \mathcal{I}} \|\hat{\phi}_i\|_{s,p,M} \sum_{i \in \mathcal{I}} h_M^{s-\frac{d}{p}} \|\hat{\psi}_i\|_{-s,q,M} \|u\|_{s,p,M} \\
&\leq C h_M^{\frac{d}{p}-s} \max_{i \in \mathcal{I}} \|\hat{\phi}_i\|_{s,p,M} h_M^{s-\frac{d}{p}} \max_{i \in \mathcal{I}} \|\hat{\psi}_i\|_{-s,q,M} \|u\|_{s,p,M} \\
&\leq \|u\|_{s,p,M},
\end{aligned} \tag{10}$$

amit igazolni akartunk. $\square$